

EESTI TÖÖEALISE ELANIKKONNA TÖÖTAMISE POTENTSIAAL EUROOPA LIIDU RIIKIDES

Kokkuvõte

Epp Kallaste

Poliitkauuringute Keskus PRAXIS

Kaia Philips

Tartu Ülikool

Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida Eesti tööealise elanikkonna välismaal töötamise kavatsusi ja nende muutust võrreldes 2000. aastaga. Analüüs põhineb 2000. ja 2003. aastal AS SaarPolli poolt, migratsioonikavatsuste uurimiseks läbiviidud elanikkonna küsitlustel.

Selgub, et Eesti 15-64 aastaste inimeste soov välismaal töötada on vähenenud aastaks 2003 võrreldes aastaga 2000 enamike elanikkonna gruppide osas. Enamik välismaale tööle soovijaid tahaksid töötada välismaal ajutiselt (75% soovivad töötada mõni kuu või käia aeg-ajalt). Kindlasti ja alaliselt välismaale tööle soovijate hulk on väga väike (3%). Välismaale soovivad enam minna mehed, noored, lõpetamata kõrgharidusega ja õppurid. Käesoleva uuringu kohaselt on välismaale tööle minevate inimeste seas kõrgharidusega inimeste osatähtsus väiksem, kui seda hindavad varasemad uuringud. Peamine välismaale tööle minemise eesmärk on suurem palk. Kõige enam soovitakse minna tööle Soome, järgnevad Saksamaa ja Suurbritannia. Töökohtade osas eelistatakse teha samaväärset tööd Eestis tehtavaga ning saada võrreldavat palka sihtriigi elanikega (60%). Siiski ollakse sageli ka nõus madalama kvalifikatsiooniga tööga ja paljudel juhtudel ka madalama palgaga(40%).

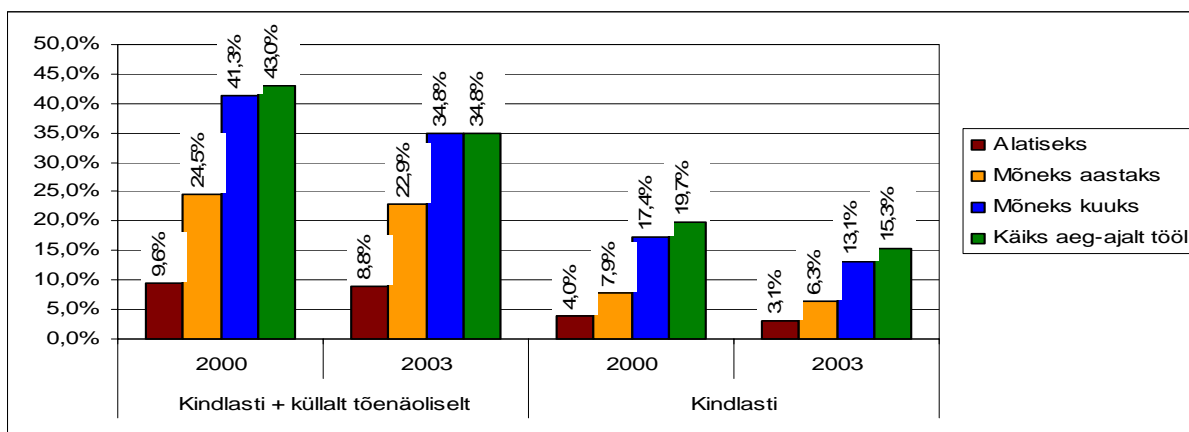
Uuring kinnitab sarnaselt varasematele uuringutele, et eelkõige soovivad välismaale minna noored. Samas võib järeldada, et välismaale tööle minevate inimeste arv on Eestis suhteliselt väike ning ilmselt ei tekita probleeme tööturul.

1. Välismaale tööle soovivate inimeste arv

Töös analüüsitakse Eesti tööealiste inimeste Euroopa Liidu riikides töötamise kavatsusi ja kavatsuste muutusi aastatel 2000-2003. Analüüsi aluseks on aastatel 2000 ja 2003 AS SaarPolli poolt läbi viidud 15-64 aastase elanikkonna küsitlus, mille raames viidi läbi intervjuud 1000 inimesega.

Arvamusküsitlusi migratsiooni potentsiaali ja struktuuri hindamiseks kasutatakse väga palju (üht hiljutisemat kõiki kandidaatriike hõlmavat näidet vaata Krieger, H. Migration Trends in an Enlarged Europe, 2004 draft). Samas tuleb tähele panna, et arvamusuuringute kasutamine migratsiooni potentsiaali uurimiseks annab ülehinnatud tulemused, kuna väga paljud inimesed vastavad, et nad tahaksid välismaale tööle minna, kuid tegelikkuses ei vii nad oma kavatsust kunagi täide. Inimeste soovide ja tegelikkuse vahel on suur erinevus. Selleks, et arvamusküsitlustest tuletada inimeste tegelikku migratsiooniotsust kasutatakse väljarändepotentsiaali hindamiseks mitmeid kitsendavaid küsimusi (näiteks, „Kas te olete teinud ettevalmistusi välismaale tööle minekuks?“, „Millal te kavatsete minna?“ jne).

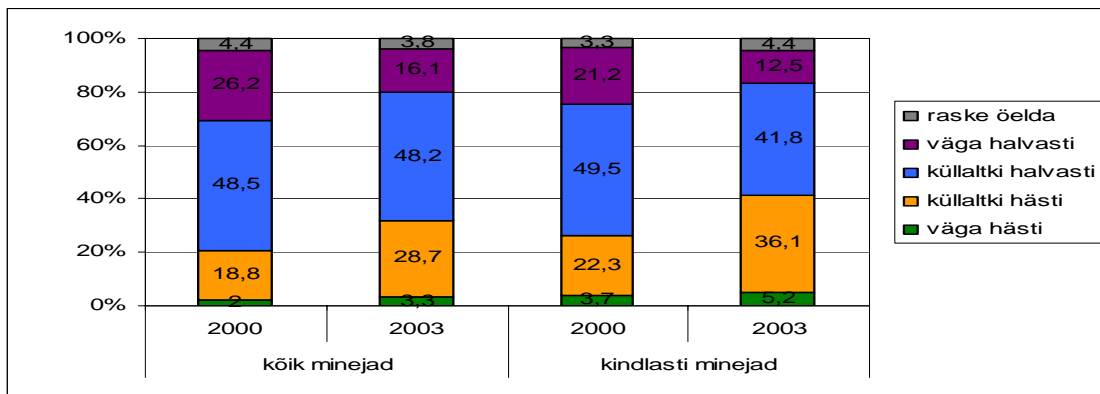
15-64 aastaste inimeste arv, kes sooviksid Euroopa Liidu riikides töötada on võrreldes 2000. aastaga vähenenud. Langus on toimunud nii nende osas, kes sooviksid töötada EL riikides aeg-ajalt või mõne kuu kui ka nende osas, kes sooviksid lahkuda Eestist alaliselt või mõneks aastaks. Kindlasti ja alaliselt sooviksid Eestist Euroopa Liidu riikidesse minna 3,1% vastanutest (2000.aastal 4%). Aeg-ajalt kindlasti välismaal töötada soovivate inimeste hulk on suurem 15% (2000. aastal 20%). **Seega kinnitab käesolev uuring sarnaselt enamikule ida-lääne suunalist migratsiooni prognoosivatele uuringutele, et suurem osa tekkivatest rändevoogudest on ajutise iseloomuga.** Inimeste osatähtsus, kes sooviksid sõltumata perioodist välismaale tööle minna oli 2003. aastal 42% (2000. aastal 51%) ja, kes kindlasti ei soovi välismaal töötada 47% (2000. aastal 40%).

Joonis 1. Kindlasti või küllalt tõenäoliselt välismaal töötada soovivate inimeste eelistused töötamise perioodi osas (% vastanutest)

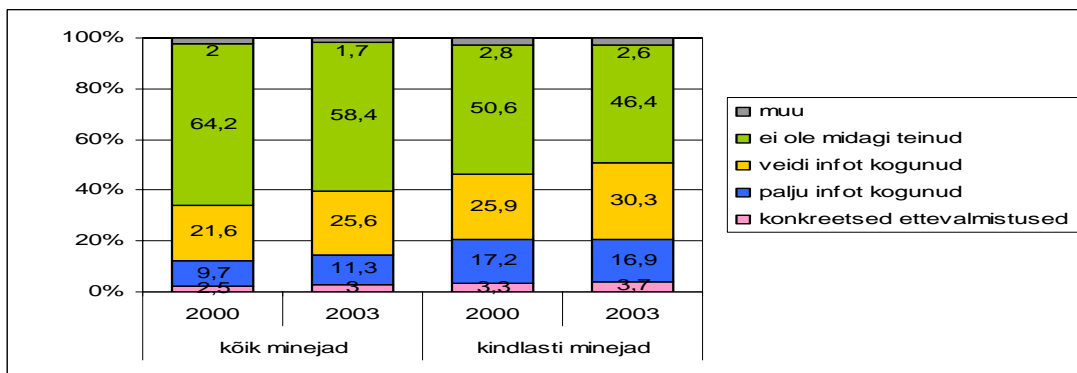
Tuleb arvestada, et joonisel 1 toodud arvud tõenäoliselt ülehindavad Eestist välismaale siirduvate inimeste osakaalu. Seda kinnitab asjaolu, et **üle poolte inimestest, kes tahavad välismaale minna, arvavad, et nad ei leia kindlasti või suure tõenäosusega töökohta või ei oska nad hinnata oma väljawaateid töökoha leidmise osas.** Seega enda töökohta leidmise väljawaateid hinnatakse väga madalateks ning suure tõenäosusega ei lähe inimesed, kes arvavad, et nad töökohta välismaal ei leia, kunagi sinna tööle.

Lisaks eeltoodule on ka informeeritus välismaal töötamise võimaluste kohta halb. **Kuigi inimeste teadlikkus võrreldes 2000. aastaga on kasvanud, on endiselt üle poole välismaal töötada soovivatest inimestest informeeritud kas väga halvasti või küllaltki halvasti (vt joonis 2).**

Joonis 2. Välismaal töötada soovijate informeeritus välismaal töötamise võimaluste osas.

Uuringud näitavad, et kui inimesed avaldavad arvamusküsitluses soovi välismaale minna, siis toimub see 90%-l juhtudest järgmise viie aasta jooksul ning pooltel juhtudest lähema aasta jooksul (Krieger 2004). Seega on väga oluline vaadata ka, millal inimesed välismaale soovivad suunduda. Mida lühema aja jooksul inimesed planeerivad minna välismaale, seda kindlam on, et nad ka tõepoolest sinna lähevad. Käesoleval juhul seda analüüsida ei olnud võimalik. Selle asemel vaadati, kas inimesed on teinud ettevalmistusi välismaale tööle minekuks. Selgub, et võrreldes 2000. aastaga on välismaale tööle minekuks tehtud mõnevõrra rohkem ettevalmistusi, kuid kokkuvõttes vaid 3% välismaal töötada soovijaist on teinud konkreetseid ettevalmistusi ja 11% on rohkelt infot kogunud (vt joonis 3). Need, kes tahavad kindlasti välismaale minna on teinud teistest gruppidest rohkem ettevalmistusi. Ligi 20% neist on kogunud palju infot või teinud konkreetseid ettevalmistusi.

Joonis 3. Välismaal töötada soovivate inimeste ettevalmistused välismaale tööle minekuks

ELi riikides töötamise soovi vähenemise taga on tõenäoliselt erinevad põhjused. Inimesed ei tee väljarände otsust ainult praegust elujärjest ja tööturu situatsioonist lähtudes vaid arvestavad ka tulevaste arengutega (sissetulekud, töö leidmise võimalused jne) nii migratsiooni lähte- kui ka sihtriigis. Eesti majanduskliima on võrreldes 2000. aastaga paranenud, vähenenud on tööpuudus, mis aastal 2000 oli kogu iseseisvusperioodi kõrgeim. Samuti võib arvata, et inimeste ootused Eesti majanduskasvu ja elujärje paranemise osas seoses eelseisva ELi liitumisega on positiivsed ning on tõenäoline, et Eesti areng jätkuvalt (ja eriti lähiaastatel) ületab ELi riikide majanduskasvu. Seega vähendavad nii soodne majanduskliima kui ka positiivsed tulevikuootused inimeste soovi välismaale liikuda. Lisaks on tõenäoliselt suurenenud inimeste teadlikkus, mõistetakse, et välismaal töökoha leidmine ei ole lihtne ja sellega kaasneb keeruline ning pikk asjaajamine, sihtriigi tööturul tuleb töökohale kandideerida koos nii kohaliku elanikkonna kui ka teiste migrantidega.

2. Välismaale tööle soovivate inimeste sotsiaal-demograafiline portree

Käesolev uuring kinnitas mitmeid teoreetiliselt põhjendatud ja ka teistest uuringutest välja tulnud seisukohti välismaal töötada soovivate inimeste sotsiaal-demograafilise tausta kohta.

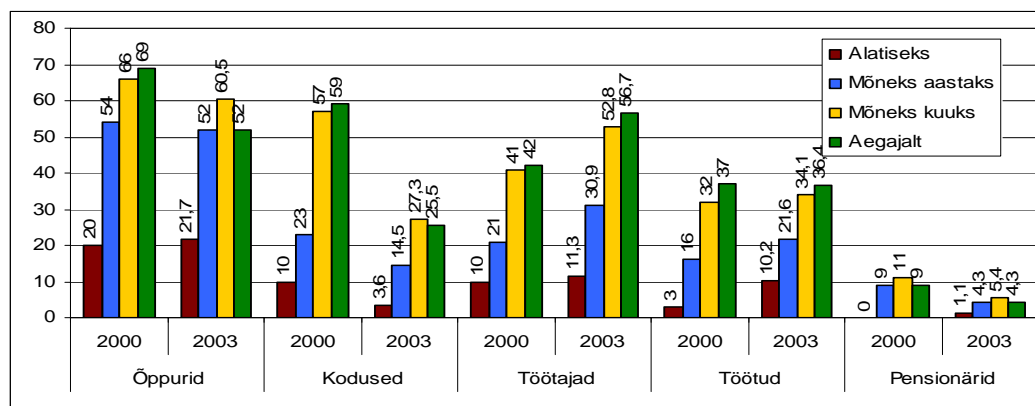
- **Vanus.** Välismaal suure tõenäosusega töötada soovivatest inimestest on pooled vanuses 15-29 aastat ja noorte hulk välismaal töötada soovijate seas on kasvanud.

Vanusegruppides 30-39 ja 40-49 on välismaal töötada soovivate inimeste osakaal enam-vähem sarnane ulatudes 40-45%-ni vastavasse vanusegruppi kuuluvatest inimestest. 20-29 aastaste seas on välismaale tööle soovivate osakaal oluliselt suurem - 61%. Kõige suurem on vanuses 15-19-aastaste soov välismaale minna - 72%. Järsult langeb välismaale tööle soovivate inimeste hulk üle 50-aastaste hulgas moodustades vaid 17%.

- **Sugu.** Naised moodustavad välismaal töötada soovivatest inimestest 41%. Naiste osatähtsus välismaal töötada soovivate inimeste seas on Eestis võrreldes 2000. aastaga langenud (51% aastal 2000).
- **Haridustaseme järgi** on ligi 60% välismaal töötada soovivatest inimestest keskharidusega ja 13% kõrgharidusega. Antud tulemus erineb hiljutisest uuringust (Krieger 2004), mis väitis, et kolmandik välismaale tööle suunduvatest inimestest on kõrgharidusega.

Samal ajal soovib põhi- ja keskharidusega inimestest välismaale tööle minna 43%. Kõrgharidusega inimeste seas on välismaal töötada soovijaid vähem - 37%. Välismaal töötada soovijate osakaal on langenud kõikide haridustasemetega, kuid suurim on olnud langus kõrgharidusega inimeste hulgas, kus välismaal töötada soovijate osakaal on langenud 17 protsendipunkti võrra.

- **Rahvuse järgi** on mitte-eestlaste soov välismaale tööle minna suurem kui eestlastel. Mitteeestlastest soovib välismaale minna 45% ja eestlastest 40%. Mõlema grupi soovid välismaal töötada on võrreldes aastaga 2000 langenud.
- **Kodakondsuse järgi** on kõige suurem välismaale tööle soovijate osatähtsus kodakondsuseta isikute seas. 46% neist sooviks välismaale tööle minna, võrrelduna 42%-ga Eesti kodanikest ja 34% Venemaa kodanikest.
- **Abieluseis.** Kõige enam soovivad välismaale minna üksikud inimesed, kes pole kunagi olnud abielus/vabaabielus (65%). Abielus/vabaabielus inimeste soov on oluliselt väiksem - vastavalt 33% ja 39% neist soovib välismaale tööle minna.
- **Lapsed.** Lastega leibkondadest on rohkem inimesi avaldanud soovi välismaale minekuks kui ilma lasteta leibkondadest. Vastavalt 48% lastega leibkondadest ning 35% lasteta leibkondadest sooviks välismaale tööle minna. Sellise jaotuse üheks põhjuseks on kindlasti asjaolu, et ka vanemad inimesed, kelle lapsed elavad juba eraldi, kajastuvad lasteta peredena.
- **Tööturuseisund.** Kõige enam soovivad välismaale tööle minna on õppurid. Väikseim soov on pensionäridel ja muul põhjusel kodustel inimestel (vt joonis 4).

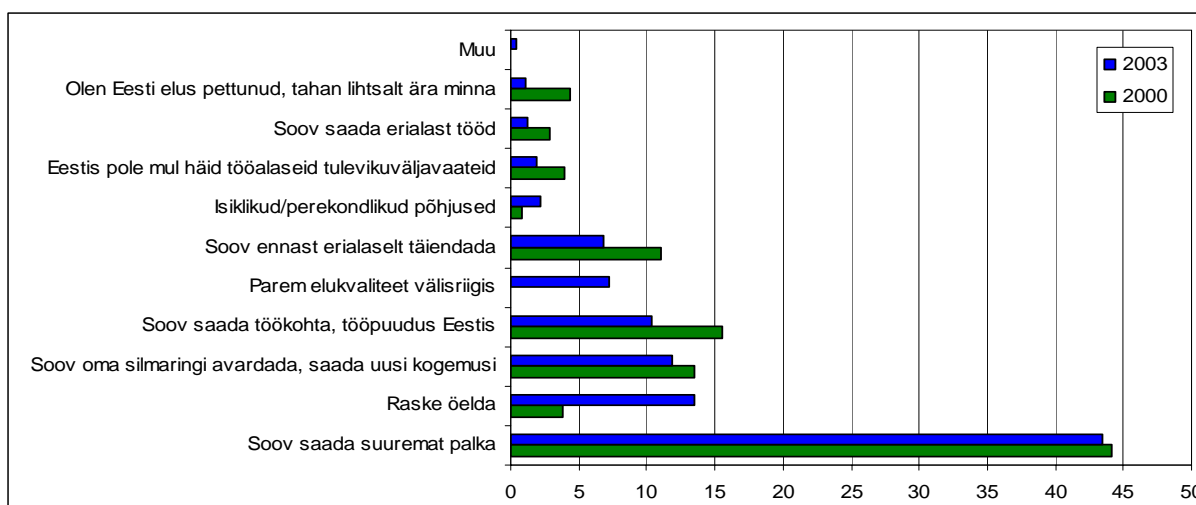

Joonis 4. Soovitav välismaal töötamise kestus sõltuvalt tööturu staatusest (% vastava vastava tööturu staatusega inimestest)

Kokkuvõttes on suurem osa välismaale tööle minejatest tõenäoliselt pigem noored, pigem meessoost ja pigem keskharidusega inimesed. Kõige enam soovivad välismaale minna alles õppivad inimesed, kellel on lõpetamata kõrgharidus. Välja arvatud hariduse osas kinnitab käesolev uuring Kriegeri (2004) uuringu tulemusi, mille kohaselt siirduvad välismaale peamiselt noored. Noorte inimesed toovad sihtriigi tööturgudele täiendavat paindlikkust, kuna nad on sageli nõus töötama lühiajaliselt ka oma kvalifikatsioonist madalamal töökohal.

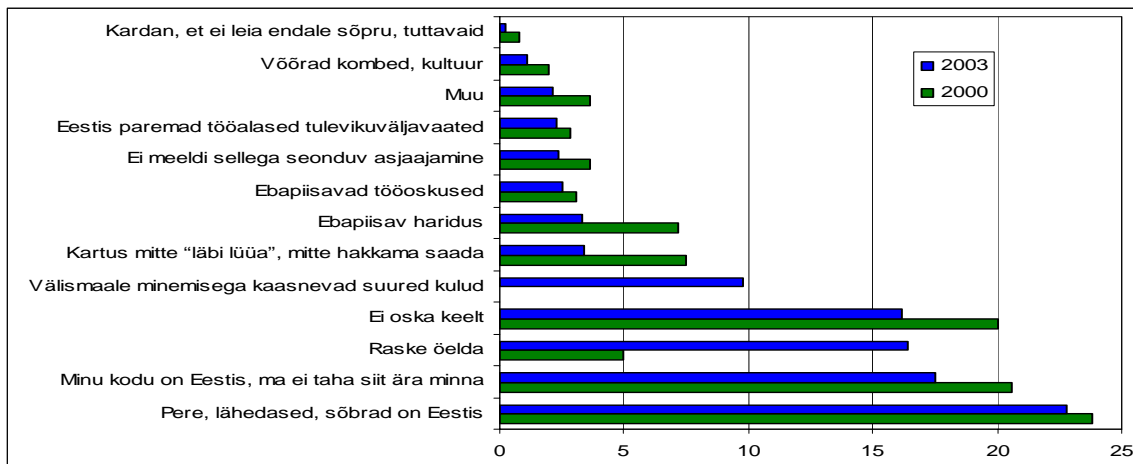
3. Välismaal töötamise põhjused/takistused

Teoreetilistest seisukohtadest lähtuvalt on peamiseks välismaale tööle siirdumise motivaatoriks praegune ja oodatav tulude erinevus rände lähte- ning sihtriigis. Ka käesolevast uuringust järeldub, et parema palga nimel sooviksid paljud minna välismaale tööle. Tähtsuset järgmised põhjused, miks välismaale minna on avardada oma silmaringi ning parem elukvaliteet välisriigis, aga ka soov saada töökohta, kuna Eestis on tööpuudus (vt joonis 5). Samas on väljarände põhjustena suhteliselt tähtsusetud sellised tegurid nagu isiklikud-perekondlikud põhjused (st perekondade ühinemine) ning pettumus Eesti elus. Kuna Eestist ei ole toimunud suurt väljarännet, siis maailmas traditsiooniline rände põhjus – perekondade ühinemine – on Eestis vähetähtis.

Joonis 5. Peamine põhjus välismaale tööle minekul aastatel 2000 ja 2003 (% vastanutest)

Konkreetsetest takistusest kõige olulisemaks peavad inimesed seda, et nende pere ja lähedased on/jäävad Eestisse. Samuti väga paljud peavad takistuseks seda, et nende kodu on Eestis ning seetõttu nad ei olegi huvitatud välismaale tööle minekust. Keeleoskuse vähesus või puudumine on samuti oluliseks takistuseks peaaegu ühele viiendikule inimestest. Teiste tegurite osakaal pole eriti suur. 2000. aasta küsitluses ei uuritud inimeste arvamust migratsiooni kulutuste kohta, kuid 2003. aastal on peaaegu üks kümnendik neid, kes toovad selle ühe peamise takistusena välja.

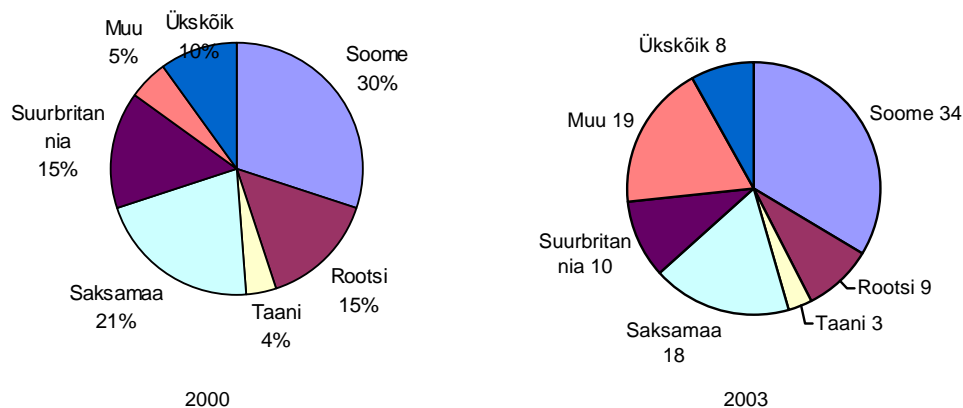

Joonis 6. Peamised takistused välismaale minekul 2000. ja 2003. aastal (% vastanutest)

4. Kuhu tahetakse minna ja mida tegema

Eesti elanike vaieldamatu eelistus soovitava välismaal töötamise sihtriigi osas on Soome (vt joonis 7). Soome eelistamine tuleneb ühest küljest geograafilisest ja kultuurilisest lähedusest ning suhteliselt madalast keelebarjäärist. Teisalt on Soomes juba ka suhteliselt suur Eesti elanike kogukond, mis lihtsustab inimeste siirdumist sinna. Juba Soomes elavad eestlased moodustavad sotsiaalse võrgustiku, mis lihtsustab kohanemist uue keskkonnaga ning vähendab välismaale asumisega kaasnevaid kulusid. Soomele järgnevad eelistustelt Saksamaa ja Suurbritannia.

Eesti töötajad ei saa EL-iga liitumisel üheski nimetatud riigis automaatselt võrdseid õiguseid kohaliku töötajuga. Soome ja Saksamaale tööle minemiseks on endiselt vajalik töölouba. Suurbritannia on piiranud kandidaatriikidest pärineva tööjõu juurdepääsu sotsiaalkaitse süsteemile.

Joonis 7. Kõikide välismaal töötada soovijate esimene eelistus sihtriigi suhtes 2000 ja 2003. a.

Kui analüüsida, millised on inimeste tööalased eelistused välismaal, siis esimese variandina nähakse ikkagi seda, et soovitakse tööd leida oma praegusele töökohale sarnasel ametialal ning majandusharus. Järgmiste eelistustena nimetatakse eelkõige madalamaid ametikohti võrreldes praegusega. Majandusharude lõikes soovitakse enam töötada põllumajanduses ning teenindavates majandusharudes.

Töötasu puhul märgitakse, et eelistatakse eelkõige sama kõrget tasu, kui antud riigi kodanikud antud ametialadel teenivad – peaaegu 60% vastanutest sooviks, et nende töötasu oleks vähemalt sama suur, kui selle töö eest saavad vastava ELi riigi kodanikud. Suhteliselt paljud, enam kui 30% vastanutest, ütlevad, et nad on nõus tööle minema ka mõnevõrra väiksema tasu eest ning nende hulka kuuluvad

pigem naised ning madala haridusega inimesed. Oluliselt väiksema palga eest on nõus töötama vaid 3% inimestest. Samas märksa vähemõudlikumad ollakse töö sisulise poolega. Vaid vähem kui 40% vastanute soovib, et nende töö oleks samal kvalifikatsioonitasemel, kui hetkel kodumaal tehtav töö. Peaaegu üks neljandik vastanutest on nõus peaaegu iga tööga, sh ka kvalifitseerimata töö tegemisega väiksema palga eest. Inimeste arvamused eriti võrreldes 2000. aastaga muutunud ei ole.

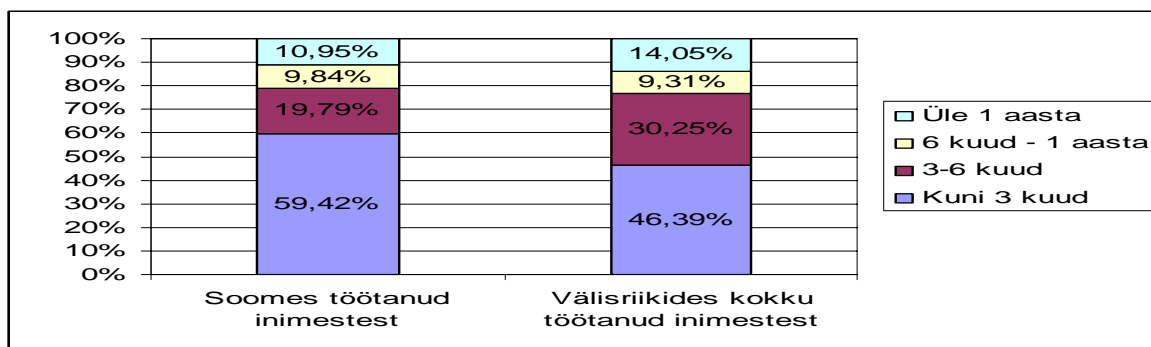
Seega võib kokkuvõttes öelda, et välismaale tööle siirduvate inimeste osakaal jääb Eestis tõenäoliselt suhteliselt tagasihoidlikuks - alla 4% 15-64 aastasest rahvastikust. Probleemiks võib osutuda noorte lahkumine. Tuleb arvestada ka, et antud uuringus hinnatakse migratsioonikavatsusi üldiselt ja uuring ei võimalda teha järeldusi erinevate majandussektorite kohta.

Võrreldes Euroopa Liidu lõunalaanemise (Hispaania ja Portugali ühinemine EL-iga) on prognoositavad vood Eesti osas suuremad. Esimestel Hispaania ja Portugali ühinemise aastatel, mil kehtis üleminekuperiood, lahkus neist riikidest vastavalt 1000 ja 6000 inimest välismaale tööle. Ida-Saksamaalt Lääne-Saksamaale olid vood suuremad. Esimese poole aasta jooksul emigreerus 2,8% rahvastikust ja kümne aasta jooksul 7,3%. Käesolevas töös leitud lahkujate hulk on kooskõlas antud valdkonnas tehtud teiste uuringutega, mille kohaselt jääb välismaale siirdujate osatähtsus kandidaatriikidest vahemikku 1-4% vastava riigi rahvastikust (vt ka European Commission 2001, Krieger 2004).

5. Välismaal töötanud inimesed

2003. aasta küsitluse järgi oli välismaal viimase viie aasta jooksul töötanud 8% vastanutest (kuna see on valimist väga väike osa, tuleb tulemuste tõlgendamisel ettevaatlik olla). Tähele tuleks panna ka, et tegemist on välismaalt Eestisse naasnud inimestega, kes ei esinda alaliselt Eestist lahkunuid. Üle kolmandiku ajutiselt välismaal töötanuist (36%) on töötanud Soomes.

Enamik välismaal töötanute tegi seda väga lühikese perioodi vältel. 60% Soomes töötanuist ja 46% kõikides välisriikides töötanuist olid seal kuni 3 kuud. Vaid ligi kümnendik on välismaal töötanud üle aasta.

Joonis 8. Välismaal ajutiselt töötanud inimeste jaotus töötamise kestuse järgi.

Suurim hulk ehk kolmandik Soomes töötanuist tegid seda põllumajanduse, jahinduse, metsanduse ja kalanduse sektoris ja pooled abi- ning lihttöölise ametis. Peamine Soomes ja teistes välisriikides töötamise eesmärk oli täiendav raha teenimine. Võrreldes Soomega olid teistes riikides töötamisel raha teenimise kõrval olulisemad ka muud põhjused.

Tabel 1. Välismaal töötanute jaotus tegevusala, ameti ja töötamise põhjuse järgi (%)

	Soomes töötanud inimestest	Välisriikides kokku töötanud inimestest
Majandussektor		
Põllumajandus, jahindus ja metsandus, kalandus	32,2	20,5
Ehitus	25,3	18,1
Muud valdkonnad	32,5	61,4
Kokku	100	100
Amet		
Abitööline, lihttööline	51,6	33,3
Muu	48,4	66,7
Kokku	100	100
Põhjus		
Teenida raha	83,9	72,6
Muu (sh soov silmaringi laiendada)	16,1	27,4
Kokku	100	100

Üle 80% välismaal ajutiselt töötanuist olid rahul nii palga, töö sisu kui muude töötingimustega. 40% välismaal töötanuist töötasid kohal, mis ei vastanud nende elukutsele/haridusele. Seega on inimesed enamasti rahul välismaal töötamise tingimustega, kuid sageli ei ole töö vastav nende elukutsele/haridusele. Võrreldes kohalikega leidsid 44%, et neil olid võrdsed või paremad töötingimused ja 45%, et neil olid halvemad töötingimused. Kuna enamik välismaal töötanuist teevad seda väga lühikese perioodi jooksul, siis ollakse nõus ka töötama töökohal, mis ei vasta elukutsele, kuid võimaldab täiendavat raha teenida. Seega vastavad eelmistes peatükkides välja toodud inimeste ootused töökoha kvalifikatsioonitaseme ja töötingimuste osas üldiselt välismaal ajutiselt töötanute kogemustele.

Ligi pooltel välismaal töötanuist ei olnud nende sõnul töötamiseks vaja tööloa. Kuna siin sisalduvad nii legaalselt ilma tööloata töötavad, kui tööloaga töötavad inimesed, kellele on tööloa muretsenud tööandja kui ka illegaalselt tööloata töötavad inimesed, siis on vajalik seda täiendavalt analüüsida.

Kasutatud kirjandus

European Commission (2001) Free Movement of Workers in the Context of Enlargement; Information Note. http://europa.eu.int/comm/enlargement/docs/pdf/migration_enl.pdf [29.02.2004]

Krieger H. (2003) *Migration trends in an enlarged Europe* (draft). European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. www.eurofound.eu.int/newsroom/migration.htm